

पुणे + उणे

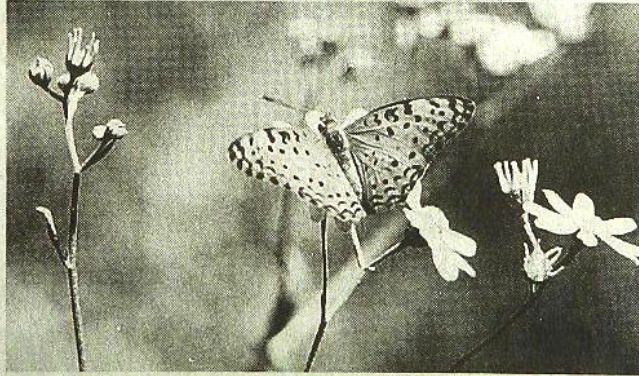
आपल्या घरात, बागेत भरपूर झाडं असावीत... त्यांच्या फांद्यांनी घराला गारवा मिळवा... त्यांच्या फळाफुलांचा उपयोग व्हावा, मुख्य म्हणजे त्या झाडांवर वेगवेगळे पक्षी यावेत आणि त्यांच्या किलबिलाटाने पहाटे जाग यावी... हे शहरात राहणाऱ्या अनेक निसर्गप्रेमींचं स्वप्न असतं. शहरातून बाहेर पडल्याशिवाय हे असं हिरवं जग अनुभवताच येणार नाही का, अशी खंत त्यांना सलत असते आणि मग त्यावर उपाय म्हणून घरातल्या मर्यादित बागेत, कुंड्यांमध्ये मिळतील ती झाडे जोपासण्याचा प्रयत्न सुरू होतो. पर्यावरणाशी जवळीक साधण्याची इच्छा असणाऱ्या; पण दिशा माहिती नसणाऱ्या पुणेकरांसाठी 'ऑयकॉस' नावाची संस्था काम करते आहे.

केतकी घाटे आणि मानसी करंदीकर या तरुण मुलींनी स्थापन केलेल्या या संस्थेचे मुख्य काम आहे पर्यावरणाचा समतोल ढळू नये यासाठी नैसर्गिक साधनसामुग्रीचं संरक्षण संवर्धन करणे, तसे प्रकल्प आराखड्यापासून अंमलबजावणीपर्यंत हाती घेणे आणि त्यासाठी मार्गदर्शन करणारी सेवा पुरवणे. त्याचाच भाग म्हणून इकोलॉजिकल लँडस्केपिंगचे आव्हान या दोघींनी पेलले आहे. इकोलॉजिकल एक्सपर्टीज पुरवणे हा त्यांनी व्यवसाय म्हणून स्वीकारला असला तरी त्याबरोबरच या वेगळ्या क्षेत्राची माहिती सामान्यांपर्यंत पोचवण्यासाठी आणि आपल्या प्रत्येक लहान मोठ्या कृतीत जाणीवपूर्वक पर्यावरण रक्षणाचा विचार जोपासण्यासाठी त्या सामाजिक बांधिलकीच्या भावनेने धडपडत आहेत.

ऑयकॉस हा मूळ ग्रीक शब्द. त्यावरूनच इकोलॉजी हा शब्द तयार झाला. संस्थेचे उद्दिष्ट स्पष्ट करण्यासाठी तेच नाव ठेवण्यात आले. इकोलॉजिकल सोसायटीचा 'नॅचरल रिसोर्स मॅनेजमेंट, रिस्टोरेशन अँड सस्टेनेबल डेव्हलपमेंट' हा कोर्स केलेल्या केतकी आणि मानसी

या दोघींना या क्षेत्रात सेवा पुरवणाऱ्या संस्थांची गरज भासणार आहे, हे जाणवले. पर्यावरणीय समतोल राखायचा असेल तर आपल्या भागातील जैवविविधतेचा (बायोडायव्हर्सिटी) अभ्यास केला पाहिजे, इथल्या मातीत आणि या हवामानामध्ये रुजतील, फोफावतील अशी स्वदेशी झाडे लावली पाहिजेत, असा ऑयकॉसचा आग्रह आहे. हा आग्रह

स्वदेशी झाडांची कल्पतरू चळवळ!

केवळ स्वदेशी-परदेशी वादामुळे नव्हे; तर आपली झाडेच या मातीत उत्तम रुजतात, परकीय झाडांप्रमाणे ती आपल्या इकोलॉजिकल सिस्टिमला धोका निर्माण करत नाहीत, यासाठी. इकोलॉजिकल लँडस्केपिंग करताना स्वदेशी झाडांची कल्पतरू चळवळ जोपासण्याचे महत्त्वाचे काम ऑयकॉस करत आहे. या स्वदेशी झाडांकडेच विशिष्ट पक्षी आकृष्ट होतात, या झाडांची अतिरेकी वाढ होत नाही, जमिनीतून अतिरिक्त पाणी शोषण्याची त्यांची प्रवृत्ती नसते आणि या झाडांमुळे जमिनीचा कसही उत्तम राहतो. या सर्व कारणांमुळेच कदंब, पळस, वड, फणस, उंबर, पिंपळ, बाहवा, बकुळ, आंबा, सोनचाफा, जांभूळ, पांगारा, काटेसावर, सीतेचा अशोक अशी अनेक झाडे अधिकाधिक लावली जावीत यासाठी ऑयकॉस प्रयत्नशील आहे. तशा झाडांची नर्सरीही त्यांनी कर्वेनगर येथे तयार केली आहे.

शहरात आणि शहराबाहेरची फार्म हाऊसेस, बंगले

किंवा केवळ जमिनीसाठी लँडस्केपिंगचे काम करताना ऑयकॉसतर्फे तिथल्या जमिनीचा, हवामानाचा, पाण्याचा आणि त्या परिसरातील भौगोलिक परिस्थितीनुसार आढळणाऱ्या वाइल्ड लाइफचा अभ्यास केला जातो. त्या जागेवर कोणती झाडे लावली तर त्यांची वाढ उत्तम होईल, त्याच्या लाकडापासून ते फळा-फुलांपर्यंत लाभ घेता येईल आणि त्यांच्यामुळे विविध पक्षी, फुलपाखरे आणि कीटक आपल्या बगीच्यात येऊ शकतील, याच्या अभ्यासाअंतीच झाडे लावली जातात. यासाठी पुण्या-मुंबईतल्या घरांमधील कुंडीतल्या बागेसाठीही लँडस्केपिंग करता येऊ शकते. यासाठी सेवा पुरवणे हा ऑयकॉसचा व्यवसाय आहे खरा; पण ही माहिती सर्वांपर्यंत पोचावी, यासाठी त्यांनी www.oikos.in ही वेबसाइटही तयार केली आहे.

पाषाणमधील अजित शेलॉट यांच्या एक एकर जागेवर इकोलॉजिकल लँडस्केपिंगचा प्रयोग ऑयकॉसने केला आहे. इथे काही भागात केवळ छोटी डबकी, काही भागात गवत आणि काही भागात विशिष्ट झाडे लावून एका छोट्या जंगलाचे रूपच या जागेला देण्यात आले आहे. हा प्रयोग पूर्ण होण्याआधीच तिथल्या जमिनीचा कस तर सुधारला आहेच; पण त्याबरोबर शहरात कधीही न दिसणाऱ्या अनेक छोट्या पक्षांनी तिथे घरटी बांधण्यास सुरुवात केली आहे, फुलपाखरांच्या असंख्य जाती तिथे पाहात येऊ लागल्या आहेत. पुण्यासारख्या मेट्रो सिटीत असे वाइल्ड लाइफ हॅबिटॅट तयार करण्याचा हा कदाचित एकमेव प्रयोग ठरण्याची शक्यता आहे. पण तो एकमेव बनू नये, हा ऑयकॉसचा प्रयत्न आहे.

लवासा सिटी, मुळशी येथील मयुरवन व तत्सम उपक्रमांमधून पर्यावरणाविषयी प्रॅक्टिकल जाणीव जागृत करण्याचा हा प्रयत्न आहे. हे करू नका, यामुळे प्रदूषण होते, ते करू नका, त्यामुळे पर्यावरणाचा तोल ढळतो, अशा केवळ उंटावरून शेळ्या हाकल्यासारख्या सूचना ऑयकॉस देत नाही; तर काय करा हे सांगते आणि ते करण्यासाठी तुम्हाला मदतही करते.

- गौरी कानेटकर

gauri.kanetkar@timesgroup.com